

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

БАРЗИЛОВИЧ АНАСТАСІЯ ДМИТРІВНА



УДК 614.2:351.84:342.5

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Київ – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор **НЕПОМНЯЩИЙ Олександр Михайлович**, Національний авіаційний університет, професор кафедри архітектури і просторового планування.

Опоненти: доктор наук з державного управління, професор **ДОМБРОВСЬКА Світлана Миколаївна**, Національний університет цивільного захисту України, проректор – начальник навчально-науково-виробничого центру;

доктор наук з державного управління, професор **ПЕТРОСЬ Ольга Михайлівна**, Інститут вищої освіти НАПН України, завідувач відділу дослідницької діяльності університетів;

доктор наук з державного управління, професор **ГБУР Зоряна Володимирівна**, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування.

Захист відбудеться *30 травня 2023 року об 11.00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.20 Національного авіаційного університету (зала засідань (каб. 1-334), проспект Любомира Гузара 1, корпус 1, м. Київ, 03058).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03058, м. Київ, проспект Любомира Гузара, 1 та на сайті Національного авіаційного університету: <https://er.nau.edu.ua/>.

Реферат розісланий *«27» квітня 2023 року*.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Інга ПЕРЕСТЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси активного реформування державного регулювання розвитку ринку медичних послуг в Україні розпочалися після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Серед актуальних проблем є, насамперед, необхідність забезпечення конституційної норми про безоплатність медичних послуг, створення умов для активної конкуренції суб'єктів ринку, забезпечення доступності та якості послуг для усіх категорій громадян. Особливо актуальною є проблематика державного регулювання ринку медичних послуг в Україні в умовах військових дій, де існують розбіжності та прогалини в нормативно-правовому механізмі регулювання державних і приватних медичних послуг, прослідковується хронічне недофінансування медичної сфери по відношенню до валового внутрішнього продукту, що зумовлює моральне і фізичне старіння медичного обладнання та незадовільний стан лікувальних закладів у малих населених пунктах. Серед інших проблем – доступність та регулювання ринку лікарських препаратів, поширення самолікування серед населення тощо. У контексті цього доречно акцентувати, що значущу проблему розвитку ринку медичних послуг в Україні становить також високий рівень тінізації оплати праці медичного персоналу та недостатня ефективність механізмів контролю діяльності медичних закладів, що є одним із факторів зниження якості медичних послуг. Отже, дослідження особливостей державного регулювання ринку медичних послуг в Україні вимагає, насамперед, аналізу правових проблем, пов'язаних із формуванням інституційного середовища ринку медичних послуг, з метою визначення напрямів реформування механізму регулювання ринку медичних послуг в умовах сьогодення.

Важливим фактором наукових досліджень у цьому аспекті має стати напрацювання теоретико-методологічних підходів щодо формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг, який наразі є досить обмеженим та не розкриває основних елементів функціонування такого ринку. Водночас уваги науковців потребує структурування механізму державного регулювання ринку медичних послуг через визначення завдань, цілей, функцій, важелів і методів такого регулювання в сучасних умовах.

Проблемами розвитку та реформування механізмів державного управління в охороні здоров'я займалися такі іноземні науковці: А. Ахтар, К. Вендт, М. Ар. Вендт, Дж. Коль, М. Лагард, М. Нкенгафак, Н. Палмер, Г. Раду, Н. Райблінг, А. Сміт, М. Соломон, Р. Солтман, А. Хейнс, М. Фельдштейн, Х. Фігерас та інші. Вагомий внесок у дослідження питань впливу держави на ринок медичних послуг здійснили А. Афтанорхан, З. Аванг, К. Бем, П. Газалі, Р. Гетце, Дж. Масінко, Н. Рашид, Б. Старфілд, Х. Фозія, А. Шмід та інші.

Питання формування організаційно-правових, економічних та інституційних засад удосконалення державного регулювання ринку медичних послуг України вивчали такі українські вчені як: А. Авраменко, В. Пашков, Є. Рижкова, І. Рожкова, Г. Слабкий, В. Шевчук та інші. Проблеми функціонування системи охорони здоров'я в межах ефективного державного регулювання сфери якості медичних послуг досліджують чимало науковців,

зокрема: С. Войтович, І. Комарова, Н. Кризина, О. Лютак, В. Москаленко, В. Прасол, Ю. Столярчук та інші. Проблемам розвитку та реформування механізмів державного регулювання, зокрема і в сфері охорони здоров'я в Україні присвятили свої праці такі сучасні вітчизняні науковці як: М. Білинська, З. Гбур, С. Домбровська, Д. Карамішев, З. Надюк, О. Оболенський, О. Петроє, Я. Радиш, В. Трощинський, Н. Чала та інші. Проте в сучасних умовах відсутній системний аналіз сукупності інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до надання медичної допомоги населенню, та проблем актуалізації механізмів державного регулювання ринком медичних послуг. Незважаючи на вагомий внесок багатьох науковців, складність вирішення проблем розвитку ринку медичних послуг, ефективне регулювання охорони здоров'я, економічні взаємини суб'єктів ринку потребують подальших наукових досліджень, що обумовлює актуальність та практичну значущість обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до:

Наукового напряму кафедри публічного адміністрування ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Теоретико-методологічні основи становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні й психологічні проблеми» (державна реєстрація № 0113U007698). Авторкою розроблено модель і визначено механізм державного регулювання ринку медичних послуг в умовах реформування, що спрямована на удосконалення відносин у системі «пацієнт – лікар – суспільство – держава», детермінацію механізму державного регулювання ринку медичних послуг, що передбачає не лише механізми формування ціни на медичні послуги та розробки державних стандартів надання медичних послуг, але й вимоги до доступності таких послуг для населення, швидкості прийняття рішень і реагування на спалахи інфекційних хвороб, визначення напрямів удосконалення організаційного механізму державного регулювання ринку медичних послуг в Україні;

Науково-дослідної розробки Національного авіаційного університету «Розроблення проєктів нових ДБН «Будинки та споруди закладів охорони здоров'я», код згідно з ДК 015-97 код – код 1.219 (державна реєстрація № 0121U113149), де дисертанткою було узагальнено світовий досвід та розроблені нормативні вимоги щодо архітектурно-планувальних, інженерно-технічних та організаційно-медичних рішень стосовно запобігання розповсюдження інфекційних захворювань під час надання медичних послуг у закладах первинної медичної допомоги різного розміру, а також в умовах реконструкції наявних закладів охорони здоров'я в Україні;

Науково-дослідної розробки Громадської наукової організації «Міжнародний центр розвитку науки і технологій» «Європейські стандарти державного сервісу та їх впровадження в державну службу України» (державна реєстрація № 0118U100221), під час виконання якої здобувачкою розглянуто моделі державного регулювання ринку медичних послуг іноземних держав, зокрема європейських, які доцільно врахувати у контексті державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких дослідницьких завдань:

- структурувати теоретичні підходи щодо формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг в сучасних умовах;

- систематизувати проблематику наукового розуміння змісту та структури державного регулювання ринку медичних послуг;

- визначити пріоритетні принципи державного регулювання ринку медичних послуг України в сучасних умовах із урахуванням суспільних викликів;

- проаналізувати підходи до державного регулювання ринку медичних послуг в країнах із розвинутою економікою, визначити прийнятні для імплементації в Україні моделі державного регулювання ринку медичних послуг;

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг через визначення завдань, цілей, функцій, важелів та методів такого регулювання;

- виокремити та систематизувати методологічний інструментарій державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах;

- дослідити нормативно-правовий механізм державного регулювання ринку медичних послуг в Україні в системі усталених механізмів управління ринками;

- здійснити аналіз трансформацій ринку медичних послуг у сучасних умовах;

- запропонувати концепцію та сформувати модель державного регулювання ринку медичних послуг у період реформування;

- окреслити напрями удосконалення організаційного механізму взаємодії суб'єктів державного регулювання національного ринку медичних послуг через його сегментацію;

- розробити та апробувати науково-практичний інструментарій державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Об'єктом дисертаційного дослідження є система державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади формування і реалізації механізмів державного регулювання ринку медичних послуг.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: порівняльного аналізу; якісного аналізу та синтезу, при дослідженні методології державного регулювання ринку медичних послуг; логічного узагальнення, при аналізі іноземного досвіду державного регулювання.

Дослідження базувалося на логіко-діалектичному методі пізнання, на основі якого з'ясовано сутність понять «ринок медичних послуг», «державне регулювання ринку медичних послуг» та регулятивної діяльності держави на цьому ринку. Методи системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації забезпечили визначення взаємодії суб'єктів ринку медичних послуг, а також систематизацію основних підходів до проблематики дослідження та наукових підходів до формування понятійно-категоріального апарату дослідження. Застосування міждисциплінарного підходу дало змогу комплексно проаналізувати нормативно-правовий механізм державного регулювання сфери охорони здоров'я, а також структуру організаційного механізму державного регулювання ринку медичних послуг. Системний підхід використано для розробки й обґрунтування моделі базової інституційної структури системи забезпечення медичного обслуговування в Україні. З-поміж спеціальних методів застосовано методи статистичного та графічного аналізів для дослідження впливу факторів на ринок медичних послуг; SWOT-аналізу – для визначення можливостей та загроз, переваг та недоліків ринку медичних послуг в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, зокрема: Конституція України, закони України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти Президента України, Міністерства охорони здоров'я України, Національної служби здоров'я України, проекти нормативно-правових актів з питань регулювання ринку медичних послуг; джерела, що відображають міжнародну практику регулювання ринку медичних послуг (Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації Об'єднаних Націй тощо), матеріали вітчизняної та іноземної практики реалізації політико-адміністративного реформування ринку медичних послуг і наукові публікації дослідників у галузі науки державного управління; статистичні та аналітичні матеріали, дані Державної служби статистики України, моніторингові звіти іноземних та українських установ і організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному розв'язанні важливої проблеми науки «Державне управління» – науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні, які конкретизовано в таких положеннях:

вперше:

– обґрунтовано теоретико-методологічні засади комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг, який включає нормативно-правовий, інституційний, організаційний, економічний, фінансовий, ресурсний, інформаційно-комунікаційний механізми та описує структуру, взаємозв'язки, а також систему відносин між елементами структури та учасниками ринку. На відміну від наявних, цей механізм серед учасників ринку медичних послуг, які, водночас, є суб'єктами регулювання, визначає окрему групу посередників – страхові організації;

– запропоновано Концепцію державного регулювання ринку медичних послуг, яка на відміну від наявних, базується на використанні комплексного підходу, враховує цілі програмних документів, державні соціальні стандарти і гарантії, а також кращі міжнародні правозастосовні практики. Як вузловий пункт, вона містить засновану на принципах солідарності модель регулювання системи медичних послуг та включає конгломерат структурних елементів, що складається з: місії; мети; цілей та завдань; принципів; функцій; структури суб'єктів та об'єктів регулювання; інституційного забезпечення; механізмів оцінювання і моніторингу виконання;

– розроблено, апробовано та запроваджено на практиці оригінальний інструмент організації медичного обслуговування населення, за якого медичні послуги надаються в єдиному територіальному просторі «медичного коворкінгу» різними суб'єктами в умовах медичної координації та консолідації, забезпечення правового підґрунтя, відповідності медичних технологій, а також знань і навичок фахівців неприбутковою організацією чи дорадчим органом, членами якого є всі учасники коворкінгу в рамках наявних механізмів державного регулювання ринку медичних послуг на основі пріоритетних принципів такого регулювання;

удосконалено:

– пріоритезацію принципів державного регулювання ринку медичних послуг України на основі ретроспективного аналізу розвитку цього ринку, з урахуванням вимог сьогодення та суспільних викликів через виділення ранжування та обґрунтування принципів: законності, прозорості, системності, оптимальності, прогнозованості, соціальної відповідальності та ефективності;

– концептуальні підходи до імплементації в Україні міжнародного досвіду державного регулювання ринку медичних послуг, що базуються на авторській класифікації моделей такого регулювання (лібералізована, перерозподільча), англійська, південноєвропейська, західноєвропейська, латиноамериканська моделі), і на виокремленні прийнятних для запровадження елементів із урахуванням економічної та соціокультурної специфіки нашої країни;

– класифікацію інструментів державного регулювання ринку послуг із охорони здоров'я в Україні. На відміну від уже наявних, такий підхід інтегрує декілька видів класифікації методів та інструментів державного регулювання ринку медичних послуг в єдине ціле, встановлюючи систему взаємозв'язків між ними. Okремо виділено ринкову регулюючу складову у складі групи інструментів непрямого (опосередкованого) впливу, спрямованого на забезпечення дотримання принципів ринкової саморегуляції та конкуренції;

– організаційний механізм державного регулювання ринку медичних послуг в Україні через його сегментацію. Виділено: сегмент 1 – сукупність медичних закладів усіх форм власності, в яких суттєво відрізняється дія ринкового механізму; сегмент 2 – регіональні та муніципальні медичні заклади; сегмент 3 – переважно недержавні організації та лікарі приватної практики, діяльність яких носить підприємницький характер; сегмент 4 – недержавні організації та лікарі приватної практики. Запропоновано напрями удосконалення організаційного механізму взаємодії суб'єктів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні;

набули подальшого розвитку:

– категоріально-понятійний апарат державного регулювання ринку медичних послуг у частині структурування дефініцій через їх розподіл по відношенню до суб'єктів, об'єктів та технологій впливу. Надано авторське визначення поняття «ринку медичних послуг» – це складна збалансована система, що складається із сукупності організацій та установ, що є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги при ринковій кон'юнктурі, що склалась у певний момент часу, діяльність яких спрямована на якісне та доступне надання необхідних послуг із поліпшення стану і збереження здоров'я людей. Удосконалено тлумачення поняття «державне регулювання ринку медичних послуг» та доведено обґрунтованість його використання у вузькому та широкому значеннях;

– систематизація наукових підходів до розуміння змісту та структури державного регулювання ринку медичних послуг через їх декомпозицію на: а) кількісний підхід, в основу якого покладено показники охоплення населення медичними послугами; б) якісний підхід, що базується на забезпеченні дотримання рекомендованих протоколів та якості послуг; в) комплексний підхід, що гармонійно поєднує якісні та кількісні аспекти державного регулювання ринку медичних послуг задля забезпечення здоров'я населення через систему методів, принципів та інструментів державного регулювання;

– нормативно-правовий механізм державного регулювання ринку медичних послуг в Україні через систематизацію законодавства у сфері охорони здоров'я з розподілом за предметом регулювання на нормативно-правові акти, що визначають: 1) загальні основи діяльності з надання медичної допомоги та медичних послуг; 2) питання взаємовідносин лікувальних закладів і пацієнтів; 3) регулювання відносин у сфері надання медичних послуг; 4) відповідальність за порушення, вчинені у сфері медичних послуг. Доведено необхідність удосконалення медичного законодавства, розроблено пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів України;

– дослідження функціонально-змістовних характеристик проблем та динаміки позитивних зрушень на ринку медичних послуг, що дозволило сформулювати першочергові завдання трансформації державного регулювання цього ринку, серед яких: перехід на страхову модель медицини; прийняття стратегії або концепції розвитку ринку медичних послуг; продовження адаптації законодавства до стандартів ЄС; забезпечення біологічної безпеки; доступу до лікарських препаратів, підвищення якості медичних послуг.

Практичне значення одержаних результатів. Окремі положення та висновки дисертаційної роботи використовуються у практиці роботи органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств та організацій:

– Міністерством охорони здоров'я України – для удосконалення механізму державного регулювання надання медичних послуг та послуг із реабілітації населення (довідка від 01.09.2022 р. № 01.3-04/200305);

– Міністерством розвитку громад та територій України – при актуалізації потреб територіальних громад у забезпеченні закладами охорони здоров'я, що має відобразитись у комплексних планах просторового розвитку територій

громад та при коригуванні державної політики у сфері будівництва (довідка від 22.08.2022 р. № 7/15.2/8319-22);

– Міністерством у справах ветеранів України – для удосконалення системи цифровізації ветеранських послуг на основі створення електронного кабінету ветеранів, де запропоновано розміщувати інформацію щодо надання медичних послуг стосовно пільг та наявних програм; функціонування комплексного механізму державного регулювання медичних послуг для вдосконалення відносин у системі «пацієнт – лікар – суспільство – держава», зокрема щодо доступності медичних послуг для ветеранів (довідка від 11.08.2022 р. № 5071/01/07.8-22);

– Департаментом охорони здоров'я Харківської державної обласної адміністрації використано рекомендації та методичний інструментарій для аналізу нормативно-правового механізму державного регулювання ринку медичних послуг на рівні регіону (довідка від 22.08.2022 р. № 01-11-08/1040);

– Лозівською міською радою Харківської області враховано та застосовано результати аналізу державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах крізь призму трьох механізмів: нормативно-правового (у контексті міждержавного, державного та регіонального рівнів), організаційного та фінансово-економічного (довідка від 16.08.2022 р. № 02-13-12/1072);

– Державною установою «Київський міський центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» результати дослідження використані при розробці пропозицій до проектів нормативно-правових актів, стратегій, програм та концепцій у сфері забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, громадського здоров'я, біологічної безпеки та біологічного захисту, епідеміологічного нагляду, захисту населення від інфекційних хвороб, попередження та профілактики неінфекційних захворювань (довідка від 02.09.2022 р. № 1798);

– Комунальним некомерційним підприємством «Київська міська клінічна лікарня швидкої медичної допомоги» Департаменту охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації враховані результати дослідження механізмів державного регулювання ринку медичних послуг та практичні рекомендації. При прогнозуванні розвитку мережі закладів охорони здоров'я на території м. Києва використано запропоноване сегментування ринку медичних послуг за джерелами фінансування та формою власності. Результати дослідження використовувались при підготовці проекту міської цільової програми «Громадське здоров'я» на 2022–2025 роки», який схвалено розпорядженням виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 28.08.2021 р. № 1837 (довідка від 02.11.2022 р.);

– Товариством з обмеженою відповідальністю «Привітна клініка» використанні матеріали дослідження при розробці Стратегії розвитку закладу як суб'єкта господарської діяльності (довідка від 05.01.2023 р. № 2);

– Громадською організацією «Офіс ефективного регулювання» при підготовці аналітичних матеріалів щодо медичної реформи для закладів вторинної медичної допомоги враховано пропозиції з визначення механізмів

державного регулювання ринку медичних послуг (довідка від 14.09.2022 р. № 697/1);

– Навчально-науковим центром «Інститут біології та медицини» Київського національного університету ім. Тараса Шевченка практичні розробки були використані під час формування навчально-методичного комплексу освітнього компоненту та проведення аудиторних занять із дисципліни «Соціальна медицина, громадське здоров'я» (освітній рівень «магістр») та підготовки магістерських робіт. Зокрема, використані теоретичні положення щодо формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг (довідка від 07.09.2022 р. № 036/128).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Наукові розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та пропозиції, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante» (Bruxelles, 2019); «Сучасні технології менеджменту» (м. Луцьк, 2019); «Світовий розвиток науки та техніки» (м. Вінниця, 2019); «Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів» (м. Львів, 2019); «Сорок четверті економіко-правові дискусії» (м. Львів, 2020); «Теоретико-практичні аспекти аналізу економіки, обліку, фінансів і права» (м. Полтава, 2020); «Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій» (м. Одеса, 2020); «Світ під час пандемії: нові виклики та загрози» (м. Запоріжжя, 2020); «Проблеми та стан розвитку медичної науки та практики в Україні» (м. Дніпро, 2020); «Безперервний професійний розвиток лікарів та провізорів в умовах реформування системи охорони здоров'я» (м. Київ, 2020); «Priority directions of science and technology development» (м. Київ, 2020); «Осінні наукові читання» (м. Дніпро, 2020); «Перспективні напрямки наукових досліджень» (м. Миколаїв, 2020); «Світ економічної науки» (м. Тернопіль, 2020).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 43 наукових праці, серед них: 1 одноосібна монографія; 28 наукових статей, із них 18 наукових статей у наукових фахових виданнях України; 6 наукових статей у виданнях, внесених до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; 4 статті в іноземних виданнях держав ОЕСР; 14 тез наукових доповідей у збірниках, оприлюднених за результатами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 482 сторінки, з них основного тексту – 349 сторінок. Дисертація містить 28 таблиць та 44 рисунки та 7 додатків. Список використаних джерел налічує 405 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні засади державного регулювання ринку медичних послуг» структуровано теоретичні підходи щодо формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах, визначено функції і принципи державного регулювання ринку медичних послуг, проаналізовано моделі регулювання іноземних держав та умови імплементації їхнього досвіду в Україні.

Досліджено підходи до розвитку особливостей державного регулювання у тому числі ринку медичних послуг, таких учених як: М. Вендт, М. Детскі, Д. Джонсон, Д. Ерроу, О. Рейблінг, Р. Б. Салтман, Дж. Стиглер, Дж. Фігейрас, М. Г. Філд, М. Філдстейн, М. Фотакі, А. Хайнс, Л.М. Шварц та інших.

Запропоновано комплексний підхід до державного регулювання ринку медичних послуг на основі балансу між інституціональним та підходом ОЕСД (Георг Д. Шибер), налаштованим на реформування національної системи охорони здоров'я та забезпечення умов вільної конкуренції на ринку медичних послуг, проте діяльність учасників ринку мають регулювати та контролювати окремі незалежні організації – регулятори ринку медичних послуг.

Визначено, що медичні послуги характеризуються неоднозначністю структури, нематеріальним характером, відсутністю зв'язку між бажанням споживача (пацієнта) та необхідністю придбання медичної послуги, невіддільністю медичної послуги від джерела її виникнення, мінливістю якості медичної послуги та нееластичністю попиту на неї, складністю в оцінюванні якості медичних послуг із боку споживача (пацієнта) та іншими ознаками.

Виокремлено такі види медичних послуг: прості медичні послуги; комбіновані медичні послуги (де поєднуються різні види супутніх медичних послуг); комплексні медичні послуги (поєднання повністю різноманітних за видами послуг, які об'єднані в одну); послуги, що поєднуються з клінічними дослідженнями, з елементами реабілітації та додаткового медичного супроводу.

Систематизовано наукові підходи до розуміння змісту та структури державного регулювання ринку медичних послуг на: підхід до державного регулювання, в основу якого покладено головну мету такого регулювання як забезпечення здоров'я пацієнтів (В. Д. Долот, В. В. Дудка, Л. А. Ляховченко); підхід, що окреслює мету державного регулювання ринку медичних послуг для якісного надання цих послуг населенню (О. І. Краснова, Т. В. Плужнікова, О. Я. Сорока, І. В. Миколаєць); підхід до визначення державного регулювання ринку медичних послуг, що спрямований на висвітлення процесу регулювання, як системи методів, інструментів, технологій регулювання (Ю. Б. Іванов, Ю. В. Бережна, В. Д. Долот, В. В. Дудка, Л. А. Ляховченко, О. В. Бобришева, Я. Янчак) тощо. З огляду на це, державне регулювання ринку медичних послуг

визначено як складну, багаторівневу систему державного впливу, що складається з суб'єктів впливу (органів влади), об'єктів впливу (установ, що надають медичні послуги населенню на ринку) та технологій впливу (нормативно-правового, організаційного, фінансового, інформаційного забезпечення; методів, інструментів впливу) задля ефективної діяльності організацій та установ, що є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги при ринковій кон'юнктурі, з метою забезпечення надання якісних медичних послуг населенню, підвищення рівня та якості життя в державі. Акцентовано, що мета державного регулювання у сфері медичних послуг полягає у поліпшенні здоров'я населення, профілактиці різних захворювань, підвищенні якості життя населення.

Запропоновано систематизацію підходів до державного регулювання ринку медичних послуг, в основу якої покладено якість та доступність таких кінцевому споживачу. Зокрема, виокремлено: 1) підхід, в основу якого покладено кількісні показники охоплення населення медичними послугами (кількість проведених консультативних оглядів та наданих лікувальних послуг у співвідношенні до кількості населення); 2) підхід, що базується на якісних показниках надання медичних послуг населенню (відповідність наданої послуги міжнародним рекомендованим МОЗ протоколам, якісні показники здоров'я населення); 3) комплексний підхід, що гармонійно поєднує умови доступності медичних послуг та відповідності їх якості заявленим міжнародним стандартам для забезпечення ефективного медичного обслуговування, поліпшення здоров'я населення і якості життя, що реалізується через комплексне застосування системи методів, принципів і інструментів державного регулювання.

Установлено, що ринок медичних послуг тісно пов'язаний з суміжними ринками, які мають пряме чи опосередковане відношення до медичної сфери, зокрема, з фармацевтичним ринком, ринком медичного обладнання, технологій, нематеріальних активів, праці тощо.

Доведено, що дотримання принципів всіма учасниками ринку є своєрідною інституційною гарантією від непрогнозованого втручання в сферу державного регулювання, зокрема: законності, прозорості, системності, оптимальності, прогнозованості, соціальної відповідальності та ефективності. Це сприятиме поліпшенню ефективності функціонування механізму державного регулювання ринку медичних послуг, враховуючи його реформування. Здійснено структурування ринку медичних послуг за регуляторним впливом (табл. 1).

Таблиця 1.

Характеристика основних складових елементів ринку медичних послуг та пов'язаних суміжних сегментів, що регулює держава

Складові ринку медичних послуг за регуляторною ознакою	Предмет, на який здійснюється регуляторний вплив у рамках складової (процес / результат)	Регулятивні інститути/установи
Медичні послуги як товар	Контроль забезпечення доступу до отримання послуг, умов виконання процесу, а також результату надання послуги	Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба

		здоров'я України
Матеріально-технічне забезпечення функціонування ринку, суміжні сегменти:		
Фармацевтика (ліки)	Контроль якості та ціни (зокрема, імпортованих товарів) ліків та інших фармацевтичних препаратів, якими забезпечується населення, у тому числі тих, що продаються в аптеках та використовуються в процесі надання медичних послуг у державних та приватних медичних закладах	Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, Держлікслужба України, Державний Експертний Центр при МОЗ України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України (опосередковано – імпорт, оподаткування)
Медичне обладнання	Контроль ступеню зношеності обладнання, що використовується в процесі надання медичної послуги, його безпечності, функціональності, відповідності технологічним характеристикам, стандартам якості та ціни (імпорт) для державних та приватних медичних закладів	Міністерство охорони здоров'я України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України (опосередковано – імпорт, оподаткування)
Нематеріальні активи (технології виробництва, програмне забезпечення, ліцензії, ноу-хау)	Моніторинг потреби у забезпеченні необхідним програмним забезпеченням (у тому числі електронні черги, он-лайн записи до лікаря, перегляд аналізів, результатів досліджень тощо) – більш актуальне для державних установ; для приватних – акцент на ціноутворенні на імпорт послуг, вартість роялті при відкритті філіалів іноземних клінік; контроль процедур із ліцензування	Державна податкова служба України, Державна митна служба України (опосередковано – імпорт, оподаткування)
Інше ресурсне забезпечення функціонування ринку, суміжні сегменти:		
Ринок праці (лікарі, допоміжний персонал)	Контроль якості медичної освіти, кваліфікації лікарів та іншого медичного персоналу, оцінка ступеню задоволеності хворих від надання медичних послуг лікарем та результату; атестації, компетентнісні перевірки; моніторинг самого ринку праці, аналіз потреб у спеціалістах конкретних спеціалізацій в регіонах та країні загалом	Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, Міністерство освіти та науки України
Рекламний ринок (медичні послуги, лікарські препарати)	Контроль та моніторинг законності, правомірності, відповідності закріпленим законодавством стандартів та порядку рекламування послуг, що надають медичні заклади; ліків, що може рекламувати медичний персонал та законності цих дій, розміщення рекламних оголошень тощо	Міністерство охорони здоров'я України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України (опосередковано – імпорт, оподаткування)
Фінансовий ринок (кредитування, цінні папери, ін.)	Контроль транзакцій між філіалами міжнародних клінік та інших медичних закладів, що може впливати на ціноутворення на медичні послуги, лікарські препарати, вартість нематеріальних активів та трансфер медичного обладнання	Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Національний банк України

Джерело: розроблено автором

Здійснено класифікацію національних моделей державного регулювання ринку медичних послуг, застосовуваних у різних регіонах світу, на: лібералізовану (США, Австралія, Канада, Японія); англійську (Великобританія, Ірландія); західноєвропейську (перерозподільчу) (Німеччина, Польща, Франція); південноєвропейську (Італія, Іспанія, Греція); західноєвропейську (базована на оподаткуванні) (Швеція, Швейцарія, Данія, Норвегія, Фінляндія, Нідерланди); латиноамериканську.

На основі SWOT-аналізу ринку медичних послуг іноземних держав виявлено, що необхідним для України є: зростання проникнення медичного страхування на ринку; активізації приватних компаній; перехід до глобального управління запасами на суміжних ринках (лікарські препарати, медичне обладнання), розблокування застосування технологій штучного інтелекту, великих даних та «хмарних» технологій; створення е-систем державного контролю та регулювання діяльності учасників медичного та суміжних із ним ринків тощо.

У другому розділі – «Методологія державного регулювання ринку медичних послуг в умовах сучасних викликів» розроблено комплексний механізм державного регулювання ринку медичних послуг через визначення завдань, цілей, функцій, важелів та методів такого регулювання; виокремлено та систематизовано методологічний інструментарій державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах. Установлено, що ключовими елементами механізму державного регулювання ринку медичних послуг є: об'єктно-суб'єктна складова, принципи, функції, методи, важелі, а також інструменти його реалізації.

До основних важелів, що регулюють ринок медичних послуг, віднесено податкове законодавство, нормативи та стандарти, ліцензії, принципи регуляції підприємницької діяльності, технології та стандарти надання медичних послуг, програми підтримки окремих медичних закладів щодо нових технологій та закупівлі препаратів, установлення стандартів приміщень медичних закладів, технології надання медичних послуг, професійно-кваліфікаційного рівня медичних працівників та мотивації їх діяльності. Відзначено відсутність окремої регуляторної організації на ринку медичних послуг, зокрема встановлено функціонування двох центральних органів виконавчої влади: орган, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я (Міністерство охорони здоров'я України) та орган, який реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення (Національна служба здоров'я України).

Систематизація елементів державного регулювання у сфері охорони здоров'я дала можливість виокремити та обґрунтувати теоретико-методологічні засади комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг (рис. 1): нормативно-правовий, інституційний, організаційний, економічний, фінансовий, ресурсний, інформаційно-комунікаційний механізми та описати структуру, взаємозв'язки та систему відносин між елементами структури та учасниками ринку, що підпадають під регуляторний вплив держави.

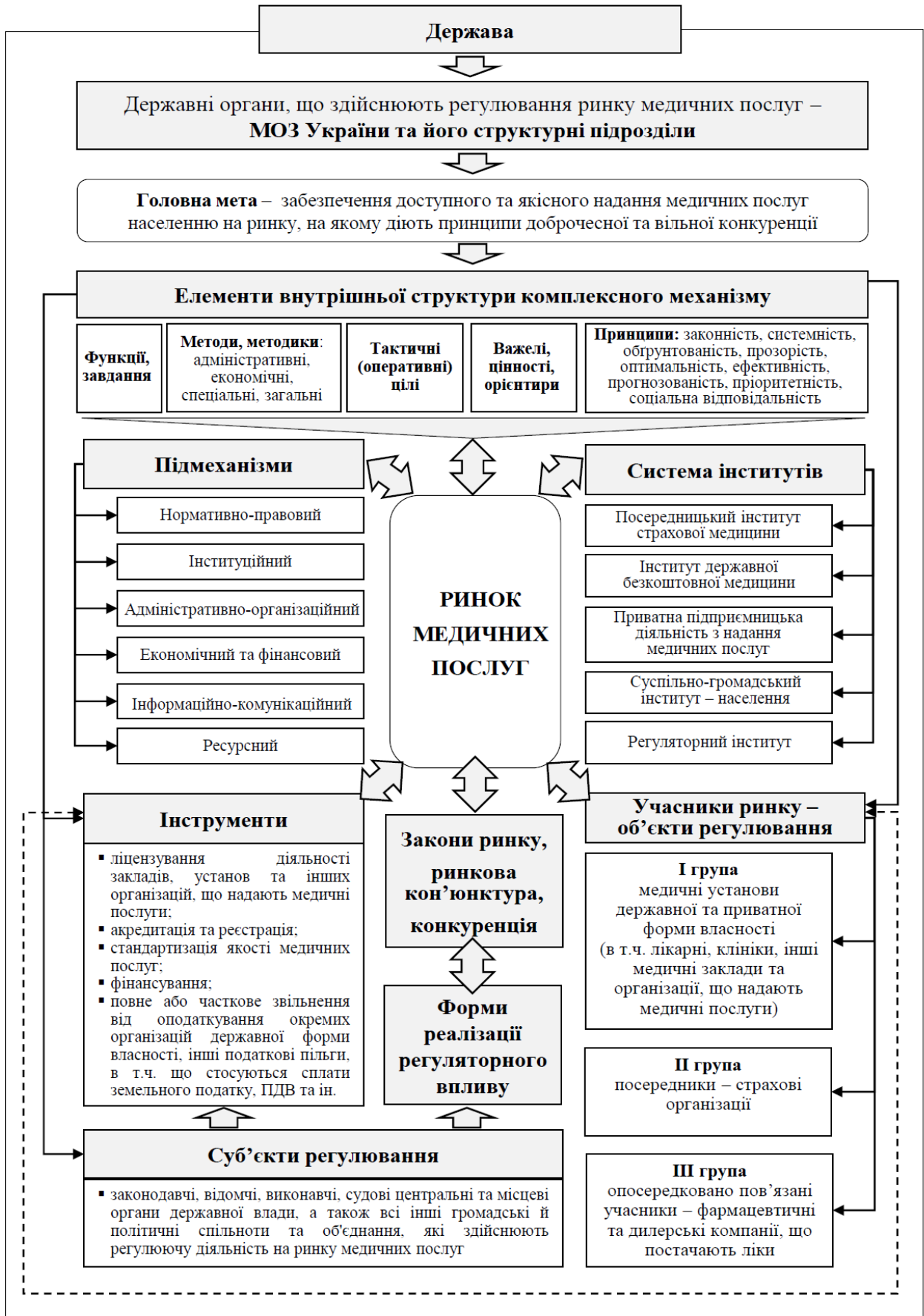


Рис. 1. Комплексний механізм державного регулювання ринку медичних послуг (розроблено автором)

На відміну від наявних, такий механізм серед учасників ринку медичних послуг, що водночас є суб'єктами регулювання, виділяє окрему групу посередників – страхові організації.

Розроблено класифікацію методів та інструментів реалізації державного регулювання ринку медичних послуг за різними ознаками, а також охарактеризовано основні інструменти регулювання (рис. 2).

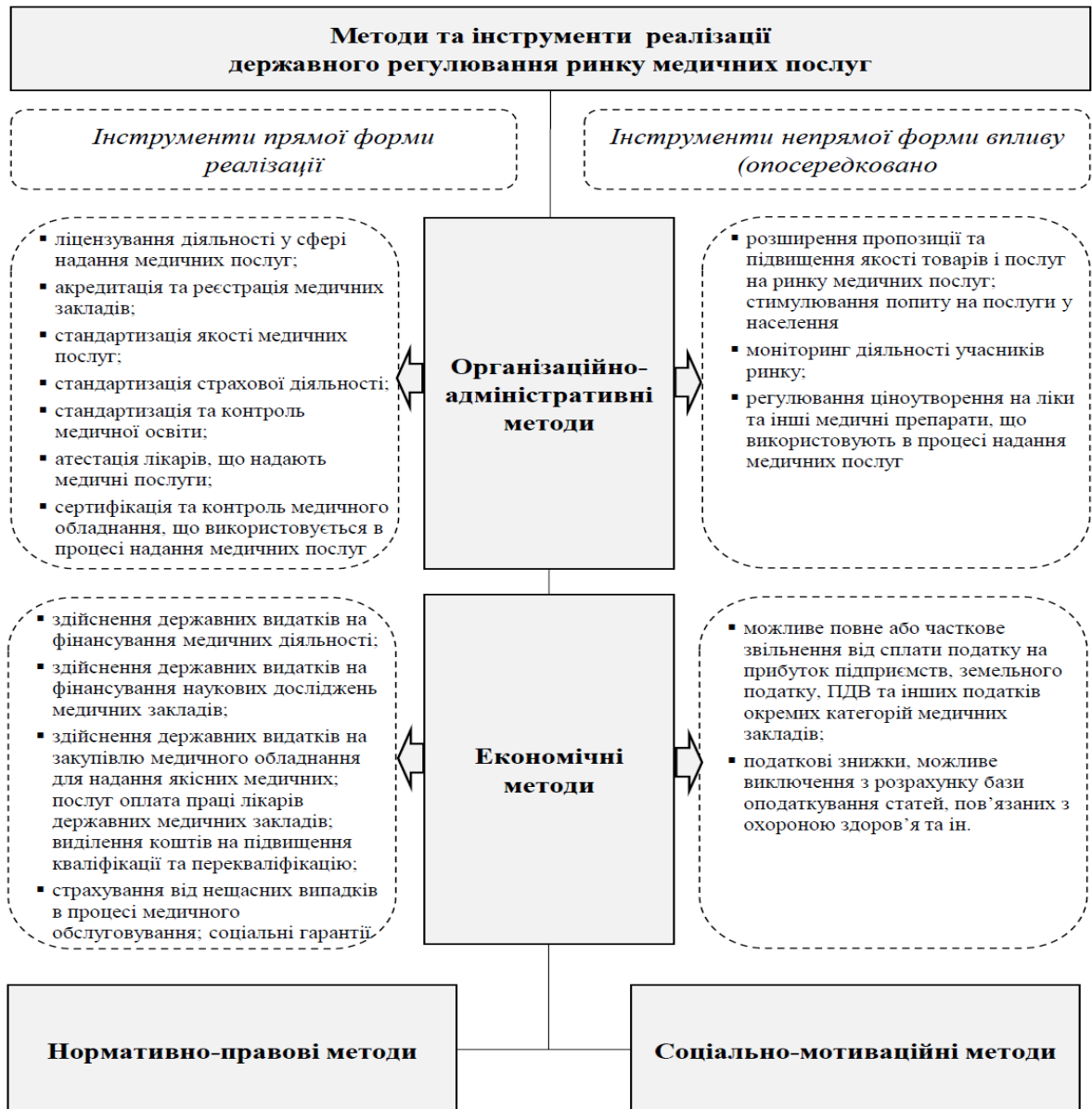


Рис. 2 Підходи до класифікації методичного інструментарію державного регулювання ринку медичних послуг (розроблено автором)

Оцінка інструментарію державного регулювання ринку медичних послуг України засвідчила опосередковане їх застосування.

У третьому розділі – «Аналіз механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в сучасних умовах» досліджено нормативно-правовий механізм та взаємодію суб'єктів ринку в рамках організаційного механізму державного регулювання ринку медичних послуг.

Здійснено систематизацію законодавства у сфері охорони здоров'я (рис. 3).

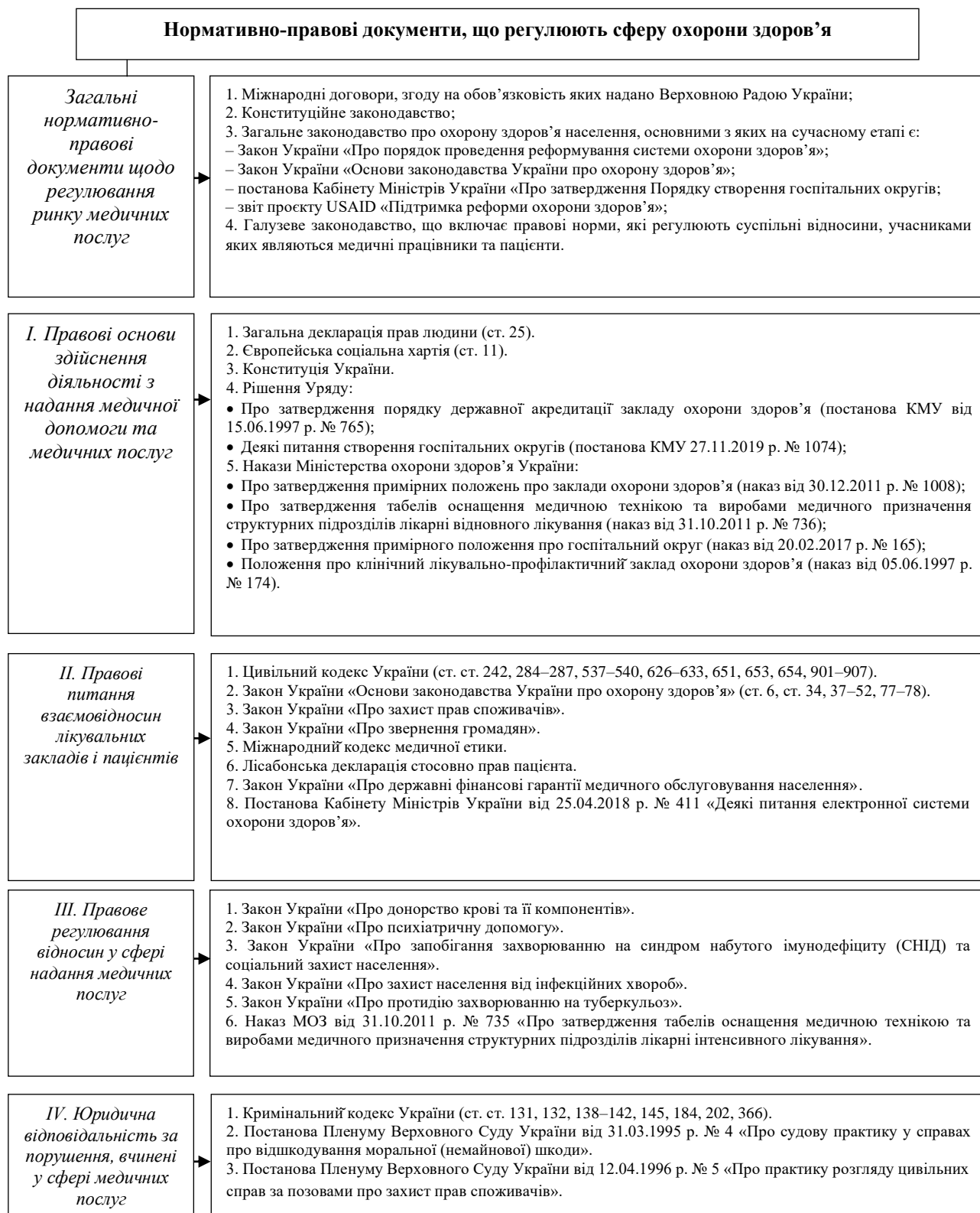


Рис. 3 Систематизація нормативно-правових документів, що регулюють сферу охорони здоров'я (розроблено автором)

Визначено і доведено, що механізм державного регулювання ринку медичних послуг в Україні забезпечується окремими нормативно-правовими та регуляторними механізмами, які використовує держава.

Виявлено недолік державного впливу на ринок медичних послуг України – брак системності у діях держави та узгоджених планів при формуванні законодавчої бази. На сьогодні вирішеними та якісно врегульованими є фінансово-економічні та, певною мірою, організаційно-адміністративні питання, шляхом ліцензування, встановлення тарифів та спеціального режиму господарювання медичних закладів. Потребують подальшої оптимізації та чіткого законодавчого забезпечення інституційний та інформаційно-комунікаційний аспекти. Це актуалізує вдосконалення державно-правового регулювання сфери охорони здоров'я, шляхом розробки загальної довгострокової державної програми реформування медичної сфери.

Обґрунтовано актуальність створення ефективної правової бази державного регулювання ринку медичних послуг, яка має складатися з удосконалених і взаємопов'язаних елементів, спрямованих на забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян у сфері охорони здоров'я, базуватися на прогресивній законодавчій основі та передовому досвіді розвинутих європейських країн. Проведено оцінку можливостей адаптації медичного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, враховуючи соціально-економічні умови, особливості правового поля та політичної системи України.

В Україні ратифіковано більшість нормативно-правових актів міжнародного рівня щодо системи державного регулювання ринку медичних послуг. Разом із тим, система надання медичних послуг перебуває на стадії реформування та змін, ефективність яких варто буде визначити після повного завершення реформи, ключовими аспектами якої є: підвищення загального рівня якості та доступності надання медичних послуг, забезпечення пацієнтів необхідними лікарськими препаратами; максимального задоволення потреб пацієнтів висококваліфікованими кадрами в закладах охорони здоров'я, оптимізація та перерозподіл фінансування системи надання медичних послуг.

Окремою складовою законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із охороною здоров'я та ринком медичних послуг, є врегулювання фінансування медичної сфери та її фінансово-економічного забезпечення.

Встановлено чотири моделі фінансування медичного страхування в країні залежно від вибору джерела фінансування (податки, платежі пацієнта, кошти фонду соціального страхування, особисте медичне страхування тощо): Бісмарка, Беверіджа, канадська та прямої оплати. Вибір моделі обумовлено сукупністю критеріїв відповідності певної моделі соціокультурній специфіці країни її можливого застосування.

Установлено, що система реформування медичної сфери в Україні розпочалась шляхом створення у 2017 році відокремленої установи – Національної служби здоров'я України, на яку було покладено функції розподільника коштів для фінансування медичної сфери.

Виокремлено таких суб'єктів ринку медичних послуг:

- 1) заклади, що безпосередньо надають медичні послуги населенню;
- 2) пацієнти; органи державної влади, які здійснюють діяльність із ліцензування та сертифікації закладів медицини;
- 3) громадські організації, що займаються моніторингом ринку медичних послуг;
- 4) організації, що надають посередницькі послуги.

Ці суб'єкти є основним елементом системи, які безпосередньо пов'язані та взаємодіють одне з одним (рис. 4).

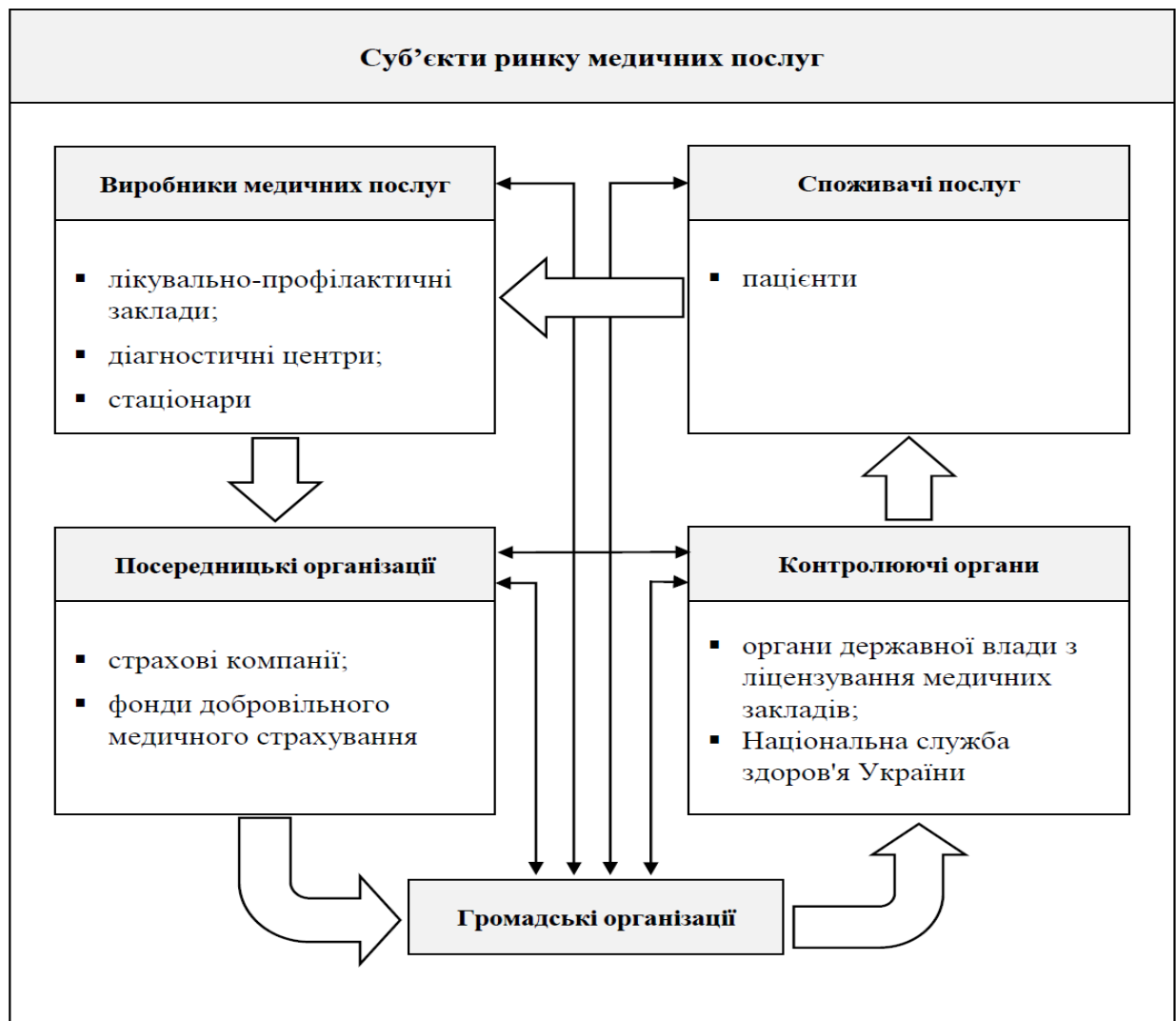


Рис. 4 Взаємодія суб'єктів ринку медичних послуг (розроблено автором)

Взаємодія відбувається на основі дотримання засад цілісності, взаємозалежності елементів системи, її багатофункціональності, адаптивності, стохастичності або ймовірнісного характеру функціонування, динамізму та здатності до розвитку. У зв'язку з розвитком електронної системи надання медичних послуг та охорони здоров'я, ключові ролі виконують такі суб'єкти: Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, ДП «Електронне здоров'я» (eZdorovya), електронні медичні інформаційні системи (МІС), що впроваджує бізнес.

Виявлено, що важливу роль для сфери охорони здоров'я відіграють суб'єкти господарювання, які виготовляють товари і виробляють медичного призначення, створюють інноваційні медичні технології тощо (фармацевтичні компанії, технопарки, інноваційні кластери, малі високотехнологічні підприємства, приватні наукові медичні підприємства, медико-технічні центри та інститути, інші суб'єкти інноваційної інфраструктури).

Аналіз організаційного механізму регулювання ринку медичних послуг засвідчив залежність ефективності державного регулювання в сфері охорони здоров'я та якості медичних послуг від належного інституційного забезпечення.

Перехід системи державного управління до ринкових відносин зумовлює збалансоване поєднання у системі фінансування установ охорони здоров'я України з різних джерел – державного фонду та спеціальних надходжень. З огляду на це, акцентовано увагу на питанні з визначення джерел фінансового забезпечення установ охорони здоров'я загалом.

Базова модель фінансування системи охорони здоров'я, запроваджена в Україні внаслідок реформування медичної сфери, полягає у створенні єдиного державного страховика в межах чітко визначеного гарантованого пакету медичних послуг, який фінансується з загальної системи оподаткування та укладає договори про медичне обслуговування населення з державними та приватними надавачами медичних послуг. Водночас додаткові фінансові ресурси можуть бути отримані з таких джерел: обов'язкове медичне страхування, кошти фондів добровільного медичного страхування, кошти населення, інноваційні джерела фінансування, зокрема державно-приватне партнерство у формі фасиліті-менеджменту (facility management). Доцільним є використання коштів накопичувальних фондів територіальних громад і благодійних фондів, благодійних внесків та пожертвувань юридичних і фізичних осіб; коштів, одержаних за надання платних медичних послуг, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Обґрунтовано необхідність переходу на страхову модель медицини на основі вивчення практики західних країн задля позитивного впливу на процес державного регулювання ринку медичних послуг – медичне страхування може надавати держава, особливо для соціально незахищених верств населення. Наразі Україна як держава недостатньою мірою виступає гарантом покриття витрат на медичне обслуговування громадян.

Доведено, що розвиток нових джерел фінансування закладів охорони здоров'я можливий шляхом: надання медичним закладам господарської автономії, що дасть змогу значно розширити повноваження керівників та вирішувати питання щодо самофінансування установ за рахунок коштів спеціального фонду; впровадження державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я, що буде спрямоване на залучення приватних інвестицій у державний (комунальний) сектор охорони здоров'я.

У четвертому розділі – «Ефективність державного регулювання ринку медичних послуг в умовах системних реформ» здійснено аналіз трансформацій ринку медичних послуг у сучасних умовах; проведено оцінку ефективності державного регулювання ринку медичних послуг в умовах

системних реформ, шляхом визначення впливу інструментів та проведення моніторингу ефективності, можливостей та обмежень розвитку державного регулювання цього ринку в Україні.

На основі проведеного аналізу встановлено, що в сучасних умовах вітчизняна сфера медичних послуг характеризується такими негативними тенденціями як:

- суттєва різниця за показниками тривалості життя та смертності від європейських країн;
- низький рівень валового внутрішнього продукту на душу населення, який є недостатнім для необхідного рівня витрат на медичну сферу;
- застарілість технологій на ринку медичних послуг;
- недостатня прозорість гарантованого державою пакету медичних послуг.

Динаміка витратків зведеного бюджету України на фінансування охорони здоров'я (рис. 5) засвідчила невиконання рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я, за якої потреба фінансування має становити 5–7 % від валового внутрішнього продукту.

З'ясовано, що вплив на рівень фінансування розвитку ринку медичних послуг в Україні залежить від різних факторів впливу: розвитку ринкової інфраструктури; доходів бюджету; купівельної спроможності населення (у сукупних видатках населення, видатки на медичні послуги складають лише 4,5–5,6 %). Такі тенденції не сприяють зростанню попиту на медичні послуги, що гальмує інвестування у медичне обладнання та медичні препарати, а це позначається на їхній якості.



Рис. 5 Динаміка витратків охорони здоров'я до валового внутрішнього продукту у 2010–2021 рр. (розроблено автором за матеріалами Держстату України, ukrstat.gov.ua)

Виявлено поступове стійке скорочення основних інфраструктурних об'єктів охорони здоров'я, зокрема встановлено, що за останні десять років загальна кількість державних медичних закладів в Україні зменшилася на 47,8 % або на 1 041 одиницю, внаслідок:

- – зменшення державних видатків на фінансування охорони здоров'я;
- – анексії Криму та війни на Донбасі; реформи децентралізації та медичної реформи 2016 року.

Відбувається зростання кількості закладів приватної медицини.

Доведено, що основою для співпраці між державним та приватним секторами є розуміння мотивації та визначення відносин між ними. Система охорони здоров'я України, згідно з Глобальним індексом безпеки здоров'я, у 2021 році знаходилась на 83 місці з поміж 195 держав, водночас:

- система запобігання захворювань – на 77 місці;
- раннє виявлення епідемій та звітність – на 86 місці;
- швидке реагування на епідемії та пом'якшення їх поширення і надзвичайні ситуації – на 164 місці;
- система охорони здоров'я – на 44 місці;
- дотримання міжнародних норм – на 92 місці;
- запобігання ризиків – на 141 місці (рис. 6).



Рис. 6 Глобальний індекс безпеки здоров'я (Global Health Security Index) у 2021 році у різних країнах, од.

(розроблено автором за матеріалами звіту Global Health Security Index, 2021)

Аргументовано, що на показник використання медичних послуг приватних медичних закладів впливають два основні фактори: рівень реальних доходів громадян та їхня кількість. Обґрунтовано, що введення обов'язкового медичного страхування стане додатковим каталізатором для збільшення місткості ринку медичних послуг в Україні. Незважаючи на зменшення кількості лікарів на 10 тис. населення в Україні за цим показником, наша держава випереджає такі розвинуті країни як: Німеччина (34 лікарі на 10 тис. населення), Франція (29 на 10 тис. населення), Нідерланди (29 на 10 тис. населення), США (23 на 10 тис.

населення), Великобританія (16 на 10 тис. населення). При цьому, у перелічених країнах значно вища середня тривалість життя, ніж в Україні (72 роки), у Німеччині – 81 рік, а в США – 78,5 років, що свідчить про ефективніший розподіл фінансування та більш якісне надання медичних послуг.

Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні в останні роки переважно було зосереджено на організаційних та фінансових заходах подолання кризи, зокрема було переглянуто оподаткування необхідних фармацевтичних засобів та медичного обладнання; удосконалено систему оплати праці медичним працівникам; забезпечено максимальну мобілізацію інфраструктури медичної сфери та підвищення платоспроможності населення, бізнесу.

Установлено, що поширення COVID-19, а також військові дії негативно вплинули на ринок медичних послуг, що обумовило кризу управління медичними закладами в глобальному масштабі в різних підсистемах менеджменту: постачання обладнання, матеріалів, ліків; забезпечення кадровими ресурсами; управління процесами навчання медичного персоналу; стратегічне управління та інші.

Установлено, що одним із негативних факторів розвитку ринку медичних послуг є високий рівень імпортозалежності медичної сфери, що призводить до підвищення рівня цін не лише на лікарські засоби, а й на медичне обладнання та його складники в Україні у разі девальвації національної валюти.

Серед проблем, що впливають на ефективне функціонування ринку медичних послуг, виділено: недостатність фінансування та розвитку страхового ринку в цій сфері; високий рівень бюрократизації в питаннях ліцензій; військовий стан; незадовільний стан інфраструктури охорони здоров'я та обмежене використання сучасних медичних технологій; недостатньо реформована система підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників; недостатня рівність у доступі до медичних послуг для різних груп та на різних територіях; фізичний доступ до медичних закладів у сільській місцевості залишається обмеженим.

Виявлено, що загрозливими можуть стати такі тенденції: відсутність стабільності; обмеженість фінансових ресурсів у країні; залежність інвестування від доступу до зовнішнього фінансування, у тому числі від агентств-донорів та міжнародних фінансових інституцій; міграція кваліфікованих медичних працівників та повільна модернізація системи охорони здоров'я; несформовані умови для ефективного державно-приватного партнерства в цьому секторі.

У контексті цього виокремлено питання, що потребують вирішення, а саме: прийняття стратегії або концепції розвитку ринку медичних послуг; продовження адаптації законодавства до стандартів ЄС; забезпечення доступу до лікарських препаратів (питання поставок, ліцензування, безкоштовних ліків) населенню; забезпечення біологічної безпеки; підвищення якості медичної послуги.

Зазначено, що підвищення якості медичної послуги необхідне в трьох аспектах:

1) безпосередньо медичний аспект якості (отриманий пацієнтом клінічний результат); якість обслуговування (умови перебування в установах та медичних закладах, оперативність доступу, поведінка медичного персоналу);

2) соціальний вимір, що відображає ступінь, в якому система відповідає схвалюваній суспільством соціальній етиці охорони здоров'я;

3) соціальну якість цієї сфери можна визначити як забезпечення кожному громадянину вільного доступу до медичних послуг і захисту від фінансових проблем при настанні хвороби.

За результатами моніторингу ефективності медичних послуг обґрунтовано, що медичні послуги в Україні перебувають на стадії розвитку та трансформації. Перевагою ринку медичних послуг в Україні, яку набуто завдяки медичній реформі, є впровадження принципу «гроші йдуть за пацієнтом», згідно з яким пацієнт отримує якісні послуги, а медичний працівник працює на результат.

У п'ятому розділі – «Удосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні» розроблено концепцію, сформовано модель і визначено актуальні механізми державного регулювання ринку медичних послуг у період реформування, визначено цілі реалізації концепції; запропоновано напрями удосконалення організаційного механізму взаємодії суб'єктів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

У роботі запропоновано науковий підхід до формування та реалізації державного регулювання ринку медичних послуг в Україні, що передбачає: розроблення Концепції державного регулювання ринку медичних послуг; обґрунтування теоретико-методологічних засад комплексного механізму державного регулювання цього ринку; формування моделі державного регулювання медичних послуг в умовах реформування.

Аргументовано доцільність формування Концепції державного регулювання ринку медичних послуг, метою якої є оптимізація системи державного регулювання ринку медичних послуг задля задоволення потреб суспільства у підходах, методах і засобах попередження негативних наслідків розвитку хвороб, наданні якісних і доступних медичних послуг, розвитку системи охорони здоров'я, спрямованої на підвищення якості та тривалості життя громадян у постійно змінних умовах.

Виокремлено на макроекономічному рівні комплекс цілей та ринкових заходів, спрямованих на досягнення мети удосконалення медичної сфери.

Ціль 1. Формування державного регулювання і підтримки медичних послуг на основі ринкових підходів (виявлення факторів, які впливають на ефективність управління на ринку медичних послуг; внесення пропозицій щодо удосконалення системи охорони здоров'я).

Ціль 2. Підвищення якості надання медичної допомоги (проведення моніторингу якості; формування напрямів розвитку ринку медичних послуг; удосконалення матеріально-технічної бази; реалізація державних програм).

Ціль 3. Удосконалення методів ціноутворення на ринку медичних послуг (державний контроль цін і прибутку від торгівлі; розрахунок вартості та нормативів на одне відвідування лікаря, середньої вартості послуг тощо).

Ціль 4. Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів на ринку медичних послуг (запровадження рішень про підвищення конкурентних переваг на ринку).

Ціль 5. Модернізація кадрової політики на ринку медичних послуг (розвиток мережі закладів освіти; забезпечення та контроль заходів із підвищення кваліфікації медичного персоналу; формування напрямів стримування відтоку висококваліфікованих кадрів з держави).

Ціль 6. Розвиток приватного ринку і громадського здоров'я.

Ціль 7. Адаптація системи надання медичних послуг до умов на ринку, що пов'язані з військовими діями та у повоєнному періоді.

На основі визначених складових Концепції державного регулювання ринку медичних послуг можна розробити композицію її побудови.

Розроблено механізм функціонування ринку медичних послуг в умовах реформування (рис. 7).

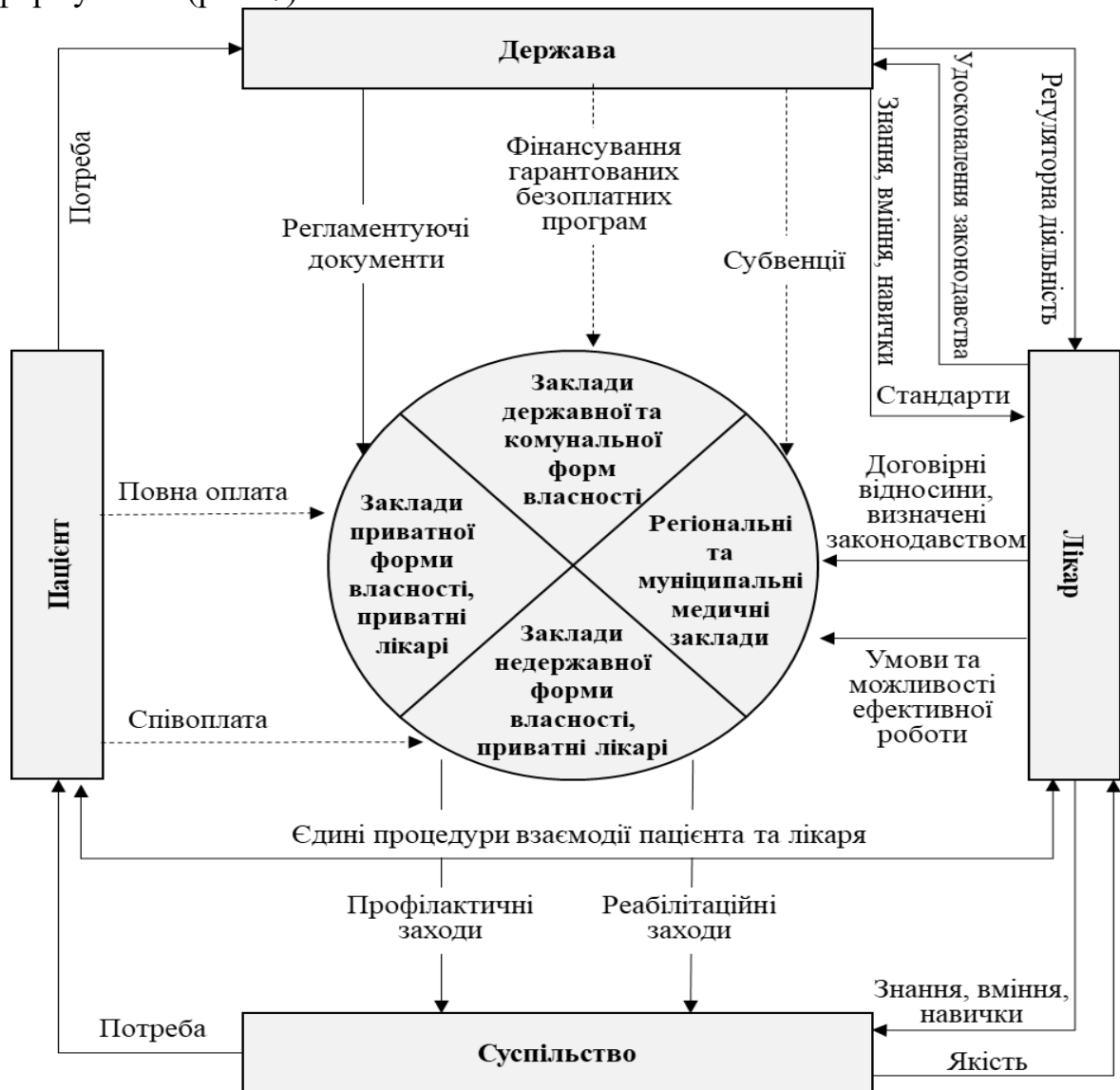


Рис. 7 Механізм функціонування ринку медичних послуг в умовах реформування (розроблено автором)

В основу механізму державного регулювання ринку медичних послуг запропоновано покласти пацієнто-центрований підхід, що передбачає визначення потреби у медичних послугах, тобто послугах із лікування хвороб, що виникли; рівень забезпеченості надання якісних послуг та обсяг їх фінансового забезпечення. Функціонування механізму державного регулювання ринку медичних послуг у рамках удосконалення відносин у системі «пацієнт – лікар – суспільство – держава». Для організації взаємин між пацієнтами і лікарями повинні бути визначені цивільно-правові відносини.

Розглянуто дію механізму державного регулювання ринку медичних послуг на прикладі змін, які відбулися в світі внаслідок пандемії COVID-19 та розвитку телемедицини, і зроблено висновок про недостатність впливу нашої держави під час пандемії 2020–2021 рр. на медичну сферу.

Важливим аспектом впливу держави на ринок медичних послуг є удосконалення організаційного механізму державного регулювання ринку медичних послуг, яке може бути забезпечено шляхом реалізації таких заходів:

1) збереження рівних можливостей для отримання медичних послуг кожним суб'єктом на ринку із дотриманням принципу взаємодії;

2) створення умов для задоволення потреб споживачів у гарантованих безоплатних медичних послугах на всіх рівнях функціонування у рамках підписаних медичних декларацій на першому рівні та виділення субвенцій для надання допомоги на другому та третьому рівнях;

3) оптимізація процесу ціноутворення на ринку медичних послуг за рахунок справедливого поєднання безоплатної медичної допомоги, послуг, які надаються на пільгових умовах, платних медичних послуг;

4) оптимізація споживання і використання всіх видів ресурсів, задіяних у наданні якісних медичних послуг за рахунок пристосування до кон'юнктури ринку, яка змінюється;

5) створення єдиної бази даних за видами медичних послуг, які надаються на основі розроблення та розповсюдження на всіх рівнях надання медичних послуг програм обліку медичних послуг;

6) забезпечення безперервного розвитку та використання сучасних медичних та організаційних технологій для забезпечення надання доступних та якісних медичних послуг.

З метою визначення характеру взаємодії між суб'єктами на регіональному ринку медичних послуг, удосконалено сегментацію ринку медичних послуг та виділено: сегмент 1 – сукупність медичних закладів державної, регіональної та муніципальної форм власності, в яких суттєво відрізняється дія ринкового механізму; сегмент 2 – регіональні та муніципальні медичні заклади; сегмент 3 – медичні організації переважно недержавної форми власності та лікарі приватної практики, діяльність яких носить підприємницький характер; сегмент 4 – недержавні медичні організації та лікарі приватної практики.

У процесі аналізу відмічено, що медичні інституції різних сегментів також можуть бути розподілені за рівнями надання медичної допомоги населенню, що підтвердило доцільність проведеного сегментування, а саме:

сегмент 1 – забезпечує переважно третинний рівень надання медичної допомоги населенню;

сегмент 2 – надає переважно вторинний та меншою мірою третинний рівень допомоги;

сегмент 3 – реалізує переважно первинний та меншою мірою вторинний рівень надання медичної допомоги;

сегмент 4 – переважно третинний рівень медичної допомоги населенню.

Результати сегментування свідчать, що суб'єкти на ринку медичних послуг конкурують за більш дешеві ресурси – за отримання бюджетних коштів. Кошти населення та страхові внески є додатковим джерелом фінансування. Отже, Україна повинна поліпшити нинішню модель охорони здоров'я, шляхом формування таких напрямів державного регулювання: громадська охорона здоров'я та фінансування охорони здоров'я, які будуть спрямовані на покриття різних захворювань, травм і вагітності, турботу про здоров'я населення; загальнодоступні фонди і фонди обов'язкового соціального страхування.

На засадах комплексного підходу до державного регулювання ринку медичних послуг розроблено та впроваджено оригінальний інструмент надання медичних послуг населенню – «медичний коворкінг», в якому медична послуга надається в єдиному територіальному просторі різними суб'єктами підприємництва з індивідуальними ліцензіями на медичну практику при координації неприбуткової організації чи дорадчого органу, членами якого є всі учасники коворкінгу. За результатами апробації на базі закладу «Привітна клініка» та Асоціації медичних співробітників «Привітна клініка», інструмент модифіковано з додаванням інституційних важелів впливу для забезпечення контролю якості послуг та засвідчено, що, знаходячись в правовому полі, він забезпечує детінізацію доходів від медичних послуг, прозоре оподаткування, зменшує навантаження на медичний персонал через оптимізацію адміністрування послуг, стимулює професійний розвиток працівників в умовах високої конкуренції та мінімізує корупційні ризики.

Для імплементації наукових напрацювань, запропоновано зміни до нормативно-правових актів, які регулюють взаємодію та оподаткування медичних закладів, стандартизацію медичної послуги та відповідальність за порушення стандартів, дотримання принципів формування єдиного інформаційного медичного простору тощо. Означене може бути реалізовано шляхом внесення змін до законів України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики», «Про утворення Національної служби здоров'я України», «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я» та інших.

На основі міжнародного досвіду розроблено нормативні вимоги щодо архітектурно-планувальних, інженерно-технічних та організаційно-медичних рішень щодо запобігання розповсюдження інфекційних захворювань під час надання медичних послуг у закладах первинної медичної допомоги різного розміру, а також в умовах реконструкції наявних медичних закладів в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуальної проблеми в галузі науки «Державне управління» – здійснено наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. Результати дисертаційного дослідження дозволили зробити такі висновки та пропозиції теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. На основі аналізу теоретико-методологічної бази предмета дослідження структуровано теоретичні підходи до формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг, шляхом розподілу дефініцій по відношенню до суб'єктів впливу (органів влади), об'єктів впливу (установ, що надають медичні послуги населенню на ринку) та технологій впливу (нормативно-правового, організаційного, фінансового, інформаційного забезпечення). Узагальнюючи викладені у наукових дослідженнях підходи, надано авторське визначення поняття «ринку медичних послуг», яке запропоновано трактувати як складну збалансовану систему, що складається із сукупності організацій та установ, що є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги при ринковій кон'юнктурі, що склалась у певний момент часу, діяльність яких спрямована на якісне та доступне надання необхідних послуг із поліпшення стану і збереження здоров'я людей. При цьому «державне регулювання ринку медичних послуг» визначено як складну багаторівневу систему державно-управлінського впливу, що складається із суб'єктів, об'єктів та технологій впливу, спрямовану на забезпечення ефективної діяльності організацій та установ, які є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги, задля надання якісних медичних послуг населенню, підвищення рівня та якості життя через комплексний механізм державного регулювання ринку медичних послуг. Обґрунтовано використання цього поняття у вузькому та широкому значеннях.

2. Досліджено проблематику та систематизовано наукові підходи до розуміння змісту й структури державного регулювання ринку медичних послуг, в основу яких покладено безпосередньо медичну послугу, а саме – її якість та доступність кінцевому споживачу. Зокрема, виокремлено:

– підхід до державного регулювання ринку медичних послуг, в основу якого покладено кількісні показники охоплення населення медичними послугами (кількість проведених консультативних оглядів та наданих лікувальних послуг у співвідношенні до кількості населення);

– підхід, що базується на якісних показниках надання медичних послуг населенню (відповідність наданої послуги міжнародним рекомендованим МОЗ протоколам, якісні показники здоров'я населення);

– комплексний підхід, що гармонійно поєднує умови доступності медичних послуг та відповідності їх якості заявленим міжнародним стандартам для забезпечення ефективного медичного обслуговування, поліпшення здоров'я населення і якості життя, що реалізується через комплексне застосування системи методів, принципів і інструментів державного регулювання.

3. Ретроспективний аналіз трансформації принципів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні відповідно до визначених у науковому дослідженні теоретичних підходів, дав змогу дійти висновку, що радянська система охорони здоров'я розвивалася шляхом кількісної реалізації медичних гарантій. Із набуттям незалежності державне регулювання ринку медичних послуг демонструє тенденцію до запровадження якісного підходу. Однак у сучасних умовах, з урахуванням суспільних викликів, критичною є необхідність комплексного підходу до державного регулювання на засадах синергії якості та кількості. Доведено, що для впровадження в Україні такого підходу, пріоритетними є наступні принципи державного регулювання ринку медичних послуг: законності (регулювання на основі нормативно-правового забезпечення); прозорості (регуляторна діяльність повинна бути прозорою та зрозумілою для всіх учасників ринку); системності (організований, підпорядкований та системний характер управління); оптимальності (діяльність повинна бути спрямована на оптимізацію ринку та забезпечення рівних умов «здорової» конкуренції для всіх учасників); прогнозованості; соціальної відповідальності (результат має бути орієнтованим на населення).

4. Проаналізовано принципи державного регулювання ринку медичних послуг у країнах із розвинутою економікою. З'ясовано, що здебільшого в таких країнах пріоритетним є якісний підхід, який передбачає високий рівень медичної допомоги при певному кількісному дефіциті послуг. Здійснено класифікацію моделей державного регулювання ринку медичних послуг різних країн, шляхом їх розподілу на: лібералізовану (США, Австралія, Канада, Японія); англійську (Великобританія, Ірландія); перерозподільчу (Німеччина, Польща, Франція); південноєвропейську (Італія, Іспанія, Греція); західноєвропейську (Швеція, Швейцарія, Данія, Норвегія, Фінляндія, Нідерланди) моделі. На основі SWOT-аналізу доведено, що для України, з урахуванням економічної та соціокультурної специфіки, доцільними для імплементації є: розвиток медичного страхування; активізація приватних компаній; перехід до глобального управління запасами на суміжних ринках; застосування технологій штучного інтелекту, великих даних та «хмарних» сервісів; створення е-систем державного контролю та регулювання діяльності учасників медичного та суміжних ринків.

5. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг, який включає: нормативно-правовий, інституційний, організаційний, економічний, фінансовий, ресурсний, інформаційно-комунікаційний механізми та описує структуру, взаємозв'язки і систему відносин між елементами структури та учасниками ринку, що підпадають під регуляторний вплив держави. Виділено основні регуляторні функції такого механізму, серед яких: планування і прогнозування роботи медичних установ та інших організацій, які надають медичні послуги; допомога в організації роботи ринку; встановлення пріоритетів у їх роботі; фінансування діяльності з надання медичних послуг; цілісність та комплексність роботи системи; нагляд та контроль; забезпечення виконання та розуміння повноважень, установлених для державних органів та інституцій при здійсненні діяльності з регулювання ринку медичних послуг.

6. Виокремлено та систематизовано методологічний інструментарій державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах, що дало змогу запропонувати оптимальні способи впливу держави на компанії та організації, які займаються діяльністю з надання медичних послуг, та на загальну інфраструктуру цього ринку. Серед інструментів окреслено: ліцензування діяльності, а також медичних препаратів; акредитація та реєстрація медичних закладів; стандартизація якості медичних послуг; фінансування діяльності закладів охорони здоров'я, що надають медичні послуги; податкові пільги та субсидії; податкові знижки; регулювання ціноутворення; заходи, які вживаються органами державної влади, що спрямовані на розвиток конкуренції на ринку; антимонопольне законодавство та нагляд тощо. Окремо виділено ринкову складову у складі групи інструментів непрямого впливу, спрямованого на дотримання принципів ринкової саморегуляції та вільної конкуренції.

7. Досліджено нормативно-правовий механізм державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. Здійснено систематизацію спеціального законодавства за предметом регулювання з розподілом на нормативно-правові акти, що визначають: 1) загальні основи діяльності з надання медичної допомоги та медичних послуг; 2) питання взаємовідносин лікувальних закладів і пацієнтів; 3) регулювання відносин у сфері надання медичних послуг; 4) відповідальність за порушення, вчинені у сфері медичних послуг. Доведено, що державне регулювання ринку медичних послуг в Україні недостатньо законодавчо забезпечене. З огляду на це: обґрунтовано актуальність створення ефективної правової бази, яка має складатися з удосконалених і взаємопов'язаних елементів, спрямованих на забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян у сфері охорони здоров'я; підтверджено можливості адаптації медичного законодавства України до законодавства Європейського Союзу; розроблено пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів.

8. Здійснено аналіз трансформацій державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах. Серед актуальних проблем відзначено: недостатність фінансування та розвитку страхування; бюрократизація; воєнні ризики та збитки; незадовільний стан інфраструктури, обмежене використання сучасних технологій; недосконалу систему підготовки й підвищення кваліфікації працівників, відтік і втрату кваліфікованих медичних кадрів; нерівність доступу до медичних послуг для різних груп населення та на різних територіях. Виявлено такі позитивні зрушення: 1) запуск схеми тарифікування та фінансування по факту наданих послуг, на фоні проведення реформи децентралізації та зростаючої автономії управління медичними закладами, сприяли формуванню конкурентного середовища, що обумовило зростання якості послуг у державних та обмеження цінового коридору у приватних закладах; 2) введення в обіг єдиної державної системи реєстрації пацієнта та медичного документообігу підвищило ефективність контролю та можливості статистичної обробки інформації, як підґрунтя для збалансованого фінансування.

На основі дослідження функціонально-змістовних характеристик проблем та динаміки позитивних зрушень на ринку медичних послуг, сформульовано нагальні завдання трансформації державного регулювання цього ринку.

9. Розроблено Концепцію державного регулювання ринку медичних послуг у період реформування, що дало змогу: запропонувати заходи зі створення умов попередження негативних наслідків хвороб, надання якісних медичних послуг та розвитку системи охорони здоров'я загалом, примноження здорового людського потенціалу; обґрунтувати підходи до розвитку державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я та до розвитку медичного страхування в Україні, що дозволить детінізувати ринок і зменшити корупційні ризики при наданні медичних послуг. На основі визначених складових Концепції розроблено композицію її побудови. Концепція містить обґрунтування заснованої на принципі солідарності моделі регулювання системи медичних послуг, яка розширює можливості для отримання медичних послуг і забезпечує безперервність надання медичної допомоги.

10. Запропоновано напрями удосконалення організаційного механізму взаємодії суб'єктів ринку медичних послуг в Україні через розподіл ринку на: сегмент 1 – сукупність медичних закладів державної, регіональної та муніципальної форм власності, в яких суттєво відрізняється дія ринкового механізму; сегмент 2 – регіональні та муніципальні медичні заклади; сегмент 3 – медичні організації переважно недержавної форми власності та лікарі приватної практики, діяльність яких носить підприємницький характер; сегмент 4 – недержавні медичні організації та лікарі приватної практики. Критеріями сегментації обрано джерела фінансування і форми власності. Результати сегментації свідчать, що суб'єкти ринку медичних послуг конкурують за більш дешеві ресурси – державні кошти, а кошти населення та страхові внески є додатковим джерелом фінансування, що доводить необхідність поліпшення наявної системи медичного обслуговування, з урахуванням умов конкуренції, зокрема, з питань управління операціями ринку, удосконалення умов роботи медичних закладів.

11. На засадах комплексного підходу до державного регулювання ринку медичних послуг розроблено та запроваджено оригінальний інструмент організації медичного обслуговування населення, за умовами якого медичні послуги надаються в єдиному територіальному просторі «медичного коворкінгу» різними суб'єктами підприємництва з індивідуальними ліцензіями на медичну практику при обов'язковій медичній координації та контролі якості надання послуги неприбутковою організацією чи дорадчим органом, членами якого є всі учасники коворкінгу. За результатами апробації на базі закладу «Привітна клініка» та Асоціації медичних співробітників «Привітна клініка», інструмент модифіковано з додаванням інституційних важелів впливу для забезпечення контролю якості послуг та засвідчено, що, знаходячись у правовому полі, він забезпечує детінізацію доходів від медичних послуг, прозоре оподаткування, зменшує навантаження на медичний персонал через оптимізацію адміністрування послуг, стимулює професійний розвиток працівників в умовах високої конкуренції та мінімізує корупційні ризики. Взаємодія із системами обов'язкового та добровільного медичного страхування створює можливості отримання послуг пацієнтами різних соціальних верств, забезпечуючи кількісний компонент комплексної моделі надання медичних послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

Монографія:

1. Барзилович А. Д. Теоретико-методологічні засади державного регулювання ринку медичних послуг в Україні: монографія. Одеса: Олді +, 2022. 296 с.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних *Web of Science Core Collection* та/або *Scopus*

2. Mechanisms for Managing Medical Institutions in Times of Crisis / A. Barzylovych et al. *Sys Rev Pharm.* 2020. № 11 (9). P. 562–568. URL: <https://www.sysrevpharm.org/abstract/mechanisms-for-managing-medical-institutions-in-times-of-crisis-66323.html> (Scopus). *Особистий внесок автора: проаналізовано досвід кризового управління у період COVID-19 на прикладі Німеччини та Чехії.*

3. Transformation of the Social and Medical Spheres under the Conditions of COVID-19 / A. Barzylovych et al. *Sys Rev Pharm.* 2020. № 11 (11). P. 1328–1337. URL: <https://www.sysrevpharm.org/abstract/transformation-of-the-social-and-medical-spheres-under-the-conditions-of-covid19-66705.html> (Scopus). *Особистий внесок автора: сформовано концептуальну моделі та принципи трансформації медичної сфери на основі нових підходів; оцінка ролі держави у формуванні інтегрованої інноваційної моделі системи охорони здоров'я.*

4. Healthcare facilities management in digitalization context / A. Barzylovych et al. *International Journal of Health Sciences.* 2021. № 5 (3). P. 429–440. URL: <https://sciencescholar.us/journal/index.php/ijhs/article/view/1773> (Scopus). *Особистий внесок автора: досліджено на прикладі Німеччини, Італії та Франції вплив пандемії COVID-19 на прискорення технологічних змін.*

5. The Influence of Medical Services Public Management on the Population' Life Quality / A. Barzylovych et al. *WSEAS Transactions on Environment and Development.* 2021. Vol. 17. P. 619–629. URL: <https://wseas.com/journals/articles.php?id=168> (Scopus). *Особистий внесок автора: досліджено фактори впливу державного управління на показники якості життя населення на основі статистичних показників європейських країн.*

6. Improving Public Medical and Social Services Market Management: Application of Information Technologies / A. Barzylovych et al. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security.* 2021. Vol. 21, № 7. P. 257–266. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202107/20210730.pdf (Web of science). *Особистий внесок автора: проаналізовано особливості вдосконалення державного управління ринком медико-соціальних послуг із використанням інформаційних технологій; сформовано рекомендацій щодо вдосконалення державного управління шляхом впровадження інформаційних технологій.*

7. Management of Primary Health Care Facilities in Ukraine / A. Barzylovych et al. *Universal Journal of Public Health.* 2022. № 10 (5). P. 527–538. URL: <https://www.hrpub.org/download/20221030/UJPH10-17628356.pdf> (Scopus). *Особистий внесок автора: обґрунтовано засади управління закладами первинної медичної допомоги у контексті перспектив євроінтеграції; досліджено вплив децентралізації на ефективність закладів первинної медичної допомоги.*

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

8. Барзилович А. Д. Наукові підходи до визначення понять «ринок медичних послуг», «державне регулювання ринку медичних послуг». *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2019. № 4. С. 70–75. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/14.pdf.

9. Барзилович А. Д. Принципи та функції державного регулювання ринку медичних послуг – теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 122–126. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6885&i=18>.

10. Барзилович А. Д. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 134–140. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7011&i=20>.

11. Барзилович А. Д. Суб'єкти національного ринку медичних послуг в Україні. *Наукові перспективи*. 2020. № 1 (1). С. 17–29. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2>.

12. Барзилович А. Д. Механізми державного регулювання надання медичних послуг в Україні. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи*. 2020. № 1 (24). С. 86–90. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/1/17.pdf>.

13. Барзилович А. Д. Державне регулювання ринкових механізмів у системі охорони здоров'я України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1676>.

14. Барзилович А. Д. Економічна сутність медичного страхування та його значення для розвитку медичних послуг в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2020. № 2. С. 38–44. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2020/8.pdf.

15. Барзилович А. Д. Впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5–6. С. 109–114. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.109. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5-6_2020/19.pdf.

16. Барзилович А. Д. Фармакологічний ринок України: динаміка розвитку та особливості регулювання. *Записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: «Державне управління». 2020. Том 31 (70), № 3. С. 47–53. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/11.pdf.

17. Барзилович А. Д. Медичний сектор: орієнтованість на пацієнта, як отримувача медичних послуг. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Випуск 4 (65). С. 89–100. URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=27122.pdf>.

18. Барзилович А. Д. Методи державного регулювання ринку медичних послуг: прямого та непрямого впливу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 22. С. 147–153. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7223&i=24>.

19. Барзилович А. Д. Інноваційні інструменти державного регулювання ринку медичних послуг. *Наукові перспективи*. 2020. № 5 (5). С. 327–340. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/75/75>.

20. Барзилович А. Д. Фінансовий механізм державного регулювання розвитку охорони здоров'я України. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. Том 3, № 5. С. 34–48. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/93>.

21. Барзилович А. Д. Моніторинг ефективності регулювання ринку медичних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 124–130. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.23.124. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7245&i=18>.

22. Барзилович А. Д. Державне регулювання у сфері охорони здоров'я: COVID-19 для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2021. № 23. С. 11–16. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2021/23-2021/4.pdf>.

23. Барзилович А. Д. Залучення ключових громадських організацій до публічного управління ринку медичних послуг. *Наукові перспективи (Серія «Державне управління»)*. 2021. № 2 (8). С. 9–23. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/140/141>.

24. Барзилович А. Д. Перспективи публічного управління ринку медичних послуг. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 1 (28). С. 5–10. URL: http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/1_2021.pdf.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Статті, опубліковані в зарубіжних країнах ОЕСР

25. Barzylovych A. Reforming the secondary line of medical assistance in Ukrainian healthcare system. *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*. 2019. № 2 (4). P. 16-17. URL: http://ijoness.esy.es/myfiles/arhiv_journals/2019/2/2019_2__16.pdf.

26. Барзилович А. Д. Розвиток ринку медичних послуг в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2019. № 17 (79). Т. 1. С. 11–18. URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/2019/17/5480>.

27. Barzylovych A. Features of licensing of various types of medical services in Ukraine. *Sciences of Europe*. 2020. Vol. 1, № 57. P. 3–9. URL: <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2021/11/VOL-1-No-57-2020.pdf>.

28. Barzylovych A. D. Egulatory and financial support of primary health care based on family medicine. *Virtus: Scientific Journal*. 2020. № 43. P. 304–310. URL: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal43.pdf>.

29. Барзилович А. Д. Діяльність суб'єктів національного ринку медичних послуг. *Virtus: Scientific Journal*. 2020. № 47. P. 106–111. URL: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal47.pdf>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

30. Барзилович А. Д. Державне регулювання у сфері медичних послуг. *Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 4 листоп. 2019 р. / відп. ред. проф. Л. М. Черчик. Луцьк, 2019. С. 18–19. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Pavlov/publication/342701891-REALIZACIA_PROCESIV_ABEZPECENNA_ENERGOZBEREZENN*

A/links/5f01ffee92851c52d619c799/REALIZACIA-PROCESIV-ABEZPECENNA-ENERGOZBEREZENNA.pdf.

31. Барзилович А. Д. Напрями державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante: collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale*, Bruxelles, Belgique, 29 novembre, 2019. Bruxelles: Plateforme scientifique européenne, 2019. Vol. 3. P. 102–105.

32. Барзилович А. Д. Державне регулювання ринку медичних послуг. *Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 21 груд. 2019 р. Львів, 2019. С. 73–76.

33. Барзилович А. Д. Проблемні питання галузі охорони здоров'я України. *Світовий розвиток науки та техніки*: матеріали XXXVIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 23 груд. 2019 р. Вінниця, 2019. Ч. 11. С. 15–19.

34. Барзилович А. Д. Вплив коронавірусу COVID-19 на медичну галузь в Україні. *Проблеми та стан розвитку медичної науки та практики в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 12–13 черв. 2020 р. Дніпро: Організація наукових медичних досліджень «Salutem», 2020. С. 7–11. URL: <http://www.salutem.dp.ua/index.php/conference>.

35. Барзилович А. Д. Управління медичною галуззю в умовах пандемії. *Світ під час пандемії: нові виклики та загрози*: матеріали XLVII Міжнар. Інтернет-конф., м. Запоріжжя, 15 черв. 2020 р. Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 4–7. URL: <http://el-conf.com.ua/>.

36. Барзилович А. Д. Впровадження електронної медичної карти в Україні. *Теоретико-практичні аспекти аналізу економіки, обліку, фінансів і права*: збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 18 черв. 2020 р. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 1. С. 48–49.

37. Барзилович А. Д. Актуальна тенденція підготовки фахівців медичної галузі у закладах вищої освіти. *Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій*: матеріали II наук.-практ. конф., м. Одеса, 26–27 черв. 2020 р. Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. С. 80–83. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/conf/tech/archive/1218/>.

38. Барзилович А. Д. Публічні закупівлі у сфері охорони здоров'я: проблемні питання. *Перспективні напрямки наукових досліджень*: матеріали XLIX Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Миколаїв, 15 лип. 2020 р. Миколаїв, 2020. Ч. 2. С. 18–20. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%97%D0%B2_%D0%A7.2..pdf.

39. Барзилович А. Д. Оптова та роздрібна торгівля лікарськими засобами в Україні. *Осінні наукові читання: матеріали LII Міжнар. Інтернет-конф.*, м. Дніпро, 25 верес. 2020 р. Дніпро, 2020. Ч. 2. С. 18–22. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/10/2%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%94%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE.pdf.

40. Барзилович А. Д. Аналіз витрат на медичні послуги: світовий зріз. *Priority directions of science and technology development*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–29 верес. 2020 р. Київ, 2022. С. 119–124. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-priority-directions-of-science-and-technology-development-25-27-oktyabrya-2020-goda-kiev-ukraina/>.

41. Барзилович А. Д. Основи оцінювання та моніторингу рівня якості надання медичних послуг. *Безперервний професійний розвиток лікарів та провізорів в умовах реформування системи охорони здоров'я*: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (online-формат), м. Київ, 9 жовт. 2020 р. / МОЗ України, Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. Київ: НМАПО ім. П. Л. Шупика, 2020. С. 405–410. URL: <https://www.onmedu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8340/Ordu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

42. Барзилович А. Д. Реалізація державного механізму ринку медичних послуг в Україні. *Наукова спільнота*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Сорок четверті економіко-правові дискусії. Львів, 18 лют. 2020 р. Львів, 2020. С. 16–19. URL: http://www.spilnota.net.ua/ua/price_list/.

43. Барзилович А. Д. Економічні методи регулювання ринку медичних послуг в Україні. *Модернізації державної фіскальної служби України*: матеріали Міжнар. наук. Інтернет-конф., м. Тернопіль, 29 верес. 2022 р. Тернопіль, 2022. Випуск 12. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/3360/>.

АНОТАЦІЯ

Барзилович А. Д. Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний авіаційний університет, МОН України. – Київ, 2023.

У дослідженні розглянуто проблему наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. Здійснено системний аналіз наукових напрацювань, сформовано понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема визначено поняття: «ринок медичних послуг» та «державне регулювання ринку медичних послуг». Систематизовано законодавство у сфері охорони здоров'я, проаналізовано трансформації ринку медичних послуг у сучасних умовах та ефективності його регулювання. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг. Розроблено проєкт Концепції державного регулювання ринку медичних послуг. Здійснено сегментацію ринку медичних послуг на основі взаємодії його суб'єктів.

Розроблено, апробовано та запроваджено оригінальний інструмент організації медичного обслуговування, за якого медичні послуги надаються в єдиному територіальному просторі «медичного коворкінгу» різними суб'єктами

підприємництва при координації та контролі неприбутковою організацією чи дорадчим органом, членами якого є всі учасники коворкінгу.

Ключові слова: механізми державного регулювання, ринок медичних послуг, методи та інструменти, принципи і функції державного регулювання, якісна медична послуга, концепція.

ANNOTATION

Barzylovych A. D. Governmental Regulation of the Medical Service Market in Ukraine. – Manuscript.

Thesis to obtain a scientific degree of the Doctor of Science in Public Administration, specialty 25.00.02 – Public Administration Mechanisms. – National Aviation University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2023.

The thesis research reviews a problem of scientific substantiation of theoretical and methodological principles and the development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of the medical services market in Ukraine.

The first group of problems in question is linked to systematizing and developing the theoretical grounds for governmental regulation of activities of the healthcare service providers. Based on the studies of theoretical and methodological grounds and hands-on experience of developed countries, the author analyzes national healthcare models and specified features of the most economical and rational model when providing the patients with affordable and quality services.

The second group of problems studied in the thesis concerns revealing the core of the mechanism of governmental regulation of the medical service market in the context of improving quality and efficiency of healthcare service provision. The interpretation suggested by the author defines the core of the mechanism of governmental regulation of the medical service market as a complex of regulating levers, principles, functions, goal, approaches and techniques aimed at ensuring an efficient and dynamic development of the medical service market.

The work ascertains that among the basic levers regulating the medical service market, one can single out the following: price regulation, tax and duty benefits, setting the quality standards for medical service provision, norms and standards for pharmaceutical preparations and medical equipment used while providing the medical services, qualification level and requirements for the medical staff attestation procedure, applying low credit rates, offering attractive conditions of state property privatization and rent of state-owned properties, motivation, moral encouragement (moral and ethical norms of the society), and cooperation.

The third group of problems reviewed in the thesis includes performance evaluation of the governmental regulation of the medical service market. A strategic interpretation of the research deliverables is offered, taking into account transformation of the medical service market and the pandemic's influence on its development on the basis of SWOT-analysis.

The researcher analyzes transformations in the medical service market in current conditions and efficacy of the governmental regulation.

The thesis looks into how the mechanism of governmental regulation of medical service market is working as exemplified by the changes that happened due to the COVID-19 pandemic and military invasion. It is ascertained that broadening the range and types of medical services on the basis of using computer and information technologies, updating the available hardware and software and acquiring new equipment, applying cloud technologies, and building a new information infrastructure will enhance information security of medical facilities to a large extent. It identifies the principles whose compliance will facilitate effective implementation of the mechanism of governmental regulation of medical service market.

It is proved that the policy of reforming the medical service market is a flexible combination of market and regulatory aspects. There are arguments that introduction of medical insurance will not automatically enhance the healthcare performance but will require a number of public regulatory policy measures. It is confirmed that the government can affect the main variables in the medical service market (competition, prices for medical services, and investment) by adjusting the economic aspects, including methods of pricing.

On the basis of a comprehensive approach to the state regulation of the medical services market, an original tool for the organization of medical services for the population was developed and implemented – under the terms of which medical services are provided in a single territorial space of «medical co-working» by various business entities with individual licenses for medical practice with mandatory medical coordination and quality control of service provision by a non-profit organization or an advisory comity, members of which are all co-working participants.

Further development to improve understanding of directions for improvement of the legal framework is seen in the medical service market segmentation based on the interaction between operators as a result of the market mechanism action and governmental regulation tools that can be used.

Key words: mechanisms of governmental regulation, medical service market, approaches and tools, principles and functions of governmental regulation, quality medical service, concept.

Відповідальний за випуск
Непомнящий Олександр Михайлович

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 24.04.2023. Замовлення 175.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net